

εἰς τὴν πόλιν μας, καὶ ἄλλας πολλὰς καλωσύνας καὶ ἀξίας ἐπαί-
νου ἐκδουλεύσεις ἐκάμαμεν πρὸς τοὺς Θηβαίους. 187. Δι' αὐτὸ
οὔτε καὶ τῶρα ὁ δῆμος τῶν Ἀθηναίων θὰ ἀδιαφορήσῃ διὰ τὰ
συμφέροντα τῶν Θηβαίων καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων. Οἱ ἀπεσταλ-
μένοι μας δὲ νὰ συναψοῦν μὲ αὐτοὺς συμμαχίαν καὶ ἐπιγαμίαν ἰ
καὶ νὰ δώσουν καὶ νὰ λάβουν ἐνόρκους διαβεβαιώσεις (πίστεως
καὶ φιλίας). Πρέσβεις ἐξελέγησαν ὁ Δημοσθένης ὁ γιὸς τοῦ
Δημοσθένους Παιανιεύς, ὁ Ὑπερείδης ὁ γιὸς τοῦ Κλεάνδρου Σφήτ-
τιος, ὁ Μνησιθείδης ὁ γιὸς τοῦ Ἀντιφάνη Φρεάρριος, Δημοκρά-
της ὁ γιὸς τοῦ Σωφίλου Φλυεύς, ὁ Κάλλαισχος ὁ γιὸς τοῦ Διοτί-
μου Κοθωκίδης>.

188. Αὐτὸ τὸ ψήφισμα ἔγινε ἡ ἀρχὴ νὰ διαπραγμα-
τευθῶμεν μὲ τοὺς Θηβαίους καὶ ἦτο ἡ πρώτη φιλικὴ ἐπαφὴ
μας μὲ αὐτούς, διότι πρὶν ἀπ' αὐτὰ τὰ γεγονότα, αἱ δύο
πόλεις ὡς ἐξ αἰτίας τούτων ὡς ἀλληλοεχθρεύοντο, ἀλληλεμι-
σοῦντο καὶ ἀλληλοὑπεδλέποντο. Τοῦτο λοιπὸν τὸ ψήφισμα
ἔκανε τὸν κίνδυνον ποὺ τότε τὴν πόλιν μας γυρόφερνε νὰ πε-
ράσῃ γοργὰ σὰ σύννεφον ἰ. 189. Ἦτο δὲ καθῆκον τούτου εἰάν
ἦτο νομιμόφρων πολίτης, εἰ εἶχε τίποτε καλύτερον ἀπὸ ὅσα
ἐπρότεινα ἐγὼ, νὰ τὸ ἀνακοινώσῃ τότε εἰς ὄλους καὶ νὰ μὴ
μὲ ἐπικρίνῃ τῶρα. Διότι ὁ σύμβουλος (τῆς πόλεως) καὶ ὁ
συκοφάντης, χωρὶς βεβαίως νὰ μοιάζουσιν ἀναμεταξύ των εἰς
τίποτα, διαφέρουν κατὰ τοῦτο κυρίως ὁ ἓνας ἀπὸ τὸν ἄλ-
λον : Ὁ μὲν (σύμβουλος) ἐκφέρει πρὸ τῶν γεγονότων γνώμην
καὶ καθίσταται ὑπεύθυνος ἀπέναντι ἐκείνων ποὺ θὰ πεισθοῦν
εἰς αὐτόν, καὶ ἀπέναντι τῆς τύχης, τῶν περιστάσεων καὶ
παντὸς ποὺ θὰ θελήσῃ νὰ τὸν ἐπικρίνῃ. Ὁ δὲ (συκοφάντης)
σιωπήσας τότε ποὺ ἔπρεπε νὰ ὁμιλήσῃ, εἰάν συμβῇ κανὲν
ἀτύχημα (εἰς τὴν πόλιν) τότε βρίσκει ἀφορμὴν νὰ χύσῃ τὸ
φαρμάκι του. 190. Ἦτο λοιπὸν, ὅπως εἶπα, ἐκείνη ἡ περί-
στασις κατάλληλος καὶ διὰ τὸν δεικνύοντα ἐνδιαφέρον ὑπὲρ τῆς
πόλεως νὰ δείξῃ τοῦτο (μὲ ἔργα) καὶ διὰ νὰ ἀκουσθοῦν παρ'
αὐτοῦ (ἀπὸ τοῦ βήματος) λόγοι ὑπὲρ τῶν δικαίων τῆς πόλεως.
Ἐγὼ τόσον πολὺ προχωρῶ, ὥστε καὶ τῶρα ἀκόμη εἰάν κανεῖς
ἔχῃ νὰ προτείνῃ τίποτε καλύτερον ἢ ἐν γένει εἰάν ἰσχυρίζε-
ται ὅτι ὑπῆρχε τότε καὶ κάτι ἄλλο νὰ ἐκλέξετε παρὰ ἐκεῖνο
ποὺ ἐγὼ ὑπέδειξα, εἰμαι πρόθυμος νὰ παραδεχθῶ ὅτι εὐρί-
σκομαι ἐν ἀδίκῳ. Διότι εἰάν καὶ τῶρα (μετὰ τὰ γεγονότα),
εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποπέσῃ εἰς τὴν ἀντίληψιν κανενὸς ὅτι
δήποτε τὸ ὅποῖον εἰάν ἐγένετο τότε, θὰ ὠφέλει, ὁμολογῶ, ὅτι
ἔπρεπε τοῦτο νὰ μὴ μοῦ διαφύγῃ, Ἐάν δὲ μήτε τῶρα ὑπάρ-
χῃ κανεῖς, ὁ συμβουλευὼν, οὔτε καὶ τότε ὑπῆρχε, καὶ μήτε

292 τήμερον, τί τὸν σύμβουλον ἐχρῆν ποιεῖν ; Οὐ τῶν φαινομένων καὶ ἐνόντων τὰ κράτιστα ἐλέσθαι ; 191. Τοῦτο τοίνυν ἐποίησα ἐγώ, τοῦ κήρυκος ἐρωτῶντος, Ἀλοχίνη, “τίς ἀγορεύειν βούλει,, οὐ “τίς αἰτιᾶσθαι περὶ τῶν παρεληλυθότων,, οὐδὲ “τίς ἐγγυᾶσθαι τὰ μέλλοντ’ ἔσεσθαι,, Σοῦ δ’ ἀφώνου κατ’ ἐκείνους τοὺς χρόνους ἐν ταῖς ἐκκλησίαις καθημένου ἐγὼ παριῶν ἔλεγον. Ἐπειδὴ δ’ οὐ τότε, ἀλλὰ νῦν δεῖξον, εἰπέ τίς ἢ λόγος, ὄντιν’ ἐχρῆν εὔρεῖν, ἢ καιρὸς συμφέρων ὑπ’ ἐμοῦ παρελείφθη τῇ πόλει ; Τίς δὲ συμμαχία, τίς προῦξις, ἐφ’ ἣν μᾶλλον ἔδει με ἀγαγεῖν τουτουσί ;

192. Ἄλλὰ μὴν τὸ μὲν παρεληλυθὸς ἀεὶ παρὰ πᾶσιν ἀφεῖται, καὶ οὐδεὶς περὶ τούτου προτίθησιν οὐδαμοῦ βουλήν· τὸ δὲ μέλλον ἢ τὸ παρὸν τὴν τοῦ συμβούλου τάξιν ἀπαιτεῖ. Τότε τοίνυν τὰ μὲν ἔμελλεν, ὡς ἐδόκει, τῶν δεινῶν τὰ δ’ ἤδη παρῆν, ἐν οἷς τὴν προαίρεσίν μου σκοπεῖ τῆς πολιτείας, μὴ τὰ συμβάντα συκοφάντει. Τὸ μὲν γὰρ πέρας ὡς ἂν ὁ δαίμων βουληθῆ, πάντων γίνεται· ἢ δὲ προαίρεσις αὐτὴ τὴν τοῦ συμβούλου διάνοιαν δηλοῖ. 193. Μὴ δὴ τοῦτο ὡς ἀδίκημα ἐμὸν θῆς, εἰ κρατῆσαι συνέβη Φιλίππῳ τῇ μάχῃ· ἐν γὰρ τῷ θεῷ τὸ τούτου τέλος ἦν, οὐκ ἐν ἐμοί. Ἄλλ’ ὡς οὐχ ἅπαντα ὅσα ἐνῆν κατ’ ἀνθρώπινον λογισμὸν εἰλόμην, καὶ δικαίως ταῦτα καὶ ἐπιμελῶς ἐπραξα καὶ φιλοπόνως ὑπὲρ δύναμιν, ἢ ὡς οὐ καλὰ καὶ τῆς πόλεως ἄξια πράγματα ἐνεσιτησάμην καὶ ἀναγκαῖα, ταῦτά μοι δεῖξον, καὶ τότε ἤδη κατηγόρει μου. 194. εἰ δ’ ὁ συμβὰς σκηπιτὸς μὴ μόνον ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ πάντων τῶν ἄλλων Ἑλλήνων μείζων

1. Ἐννοεῖ τὴν εἰσβολὴν τοῦ Φιλίππου εἰς Βοιωτίαν καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς μάχης τῆς Χαιρωνείας.

καὶ σήμερον παρουσιάζεται κανεὶς πού νὰ ὑποδεικνύῃ τίποτε τὸ σωστότερον, τί ἔπρεπε λοιπὸν νὰ κάμω ἐγὼ τότε ὡς σύμβουλος σας : Δὲν ἔπρεπε νὰ ἐκλέξω ἐκεῖνα πού ἐφαίνοντο καὶ ἦσαν τὰ κάλλιστα ; 191. Αὐτὸ λοιπὸν ἔκαμα κ' ἐγὼ, κύριε Αἰσχίνη, ὅταν ὁ κῆρυξ ἐρωτοῦσε «ποιὸς θέλει νὰ ἀγορεύσῃ» καὶ ὄχι «ποιὸς θέλει νὰ γκρινιάζῃ διὰ τὰ περασμένα», καὶ οὔτε «ποιὸς θέλει νὰ ἐγγυηθῇ διὰ τὰ μέλλοντα νὰ συμβοῦν». Ἐνῶ δὲ ἐσὺ κατ' ἐκείνην τὴν περίστασιν ἐκάθησο εἰς τὰς συνελεύσεις τοῦ λαοῦ χωρὶς νὰ βγάζῃς τσιμουδιά, ἐγὼ ἀνήλθον εἰς τὸ βῆμα καὶ ὠμίλησα. Ἐπειδὴ δὲ τότε δὲν εἶπες τὴν γνώμην σου (καὶ δὲν ἔδωσες εἰς τὴν πόλιν οὐδεμίαν συμβουλήν), μίλα τοῦλάχιστον τώρα (καὶ πὲς τί ἔπρεπε νὰ γίνῃ εἰς τὴν κρίσιμον ἐκείνην περίστασιν). Λέγε ποία συμβουλή πού ἔπρεπε (νὰ δώσω εἰς τὴν πόλιν) ἢ ποία εὐκαιρία συμφέρουσα παρημελήθη ἀπὸ μένα πρὸς βλάβην τῆς πόλεως ; Ποία δὲ συμμαχία καὶ ποία πολιτικὴ ἐνέργεια παρημελήθη ἀπὸ μένα εἰς τὴν ὁποίαν μοῦ ἐπεβάλλετο νὰ κατευθύνω τούτους ἐδῶ ;

192. Ὡστόσο τὰ περασμένα πάντοτε ὅλος ὁ κόσμος τ' ἀφήνει στήν μπάντα καὶ κανεὶς σὲ κανένα μέρος δὲν προτείνει νὰ γίνῃ σύσκεψις περὶ αὐτῶν. Τὸ μέλλον δὲ ἢ τὸ παρὸν εἶναι ἀπὸ ἐκεῖνα πού ἀπαιτοῦν τὴν γνώμην τοῦ συμβούλου. Τότε λοιπὸν, καθὼς ἐφαίνετο, μερικὰ μὲν ἀπὸ τὰ τρομερὰ ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν (εἰς τὸ μέλλον), ἄλλα ὅμως ἀπ' αὐτὰ εἶχον συμβῆ. Ποία δὲ ὑπῆρξεν ἡ πολιτικὴ μου διαγωγή καὶ ἡ ἰδεολογία μου κατὰ τὰς δεινάς ἐκεῖνας περιστάσεις πού συνέβησαν αὐτά, αὐτὸ νὰ ἐξετάζῃς καὶ νὰ κρίνῃς καὶ νὰ μὴ συκοφαντῆς τὰ γενόμενα γενικῶς. Διότι τὸ μὲν τέλος τῶν πραγμάτων γίνεται ὅπως ὁ θεὸς θέλει, αἱ δὲ πολιτικαὶ ἀρχαὶ πού ἀκολουθεῖ ὁ σύμβουλος δεικνύουν τοὺς σκοπούς του. 193. Ἐὰν δὲ ὁ Φίλιππος ἐνίκησεν εἰς τὴν μάχην (τῆς Χαιρωνείας) δὲν πρέπει νὰ μοῦ τὸ καταλογίζῃς αὐτὸ ὡς ἔγκλημα ἰδικόν μου, διότι ἀπὸ τὴν θέλησιν τοῦ θεοῦ ἐξηρτάτο τοῦτο καὶ ὄχι ἀπὸ μένα. Ἀλλὰ ἐὰν ὅλα ἐκεῖνα πού ἦσαν κατορθωτὰ κατὰ τοὺς ἀνθρωπίνους ὑπολογισμούς, καὶ τὰ ὁποῖα ἐξέλεξα (ὡς πολιτικὸς σύμβουλος) νὰ ἐνεργήσω ταῦτα ἐὰν δὲν τὰ ἔκαμα μὲ δικαιοσύνην καὶ ἐπιμέλειαν καὶ φιλοπονίαν ἀνωτέραν τῶν δυνάμεών μου, ἢ ὅτι ἐπεχείρησα πράγματα ὄχι καλὰ καὶ ἀντάξια τῆς πόλεως καὶ ἀναγκαῖα, αὐτὰ νὰ μοῦ ἀποδείξῃς καὶ τότε πλέον νὰ μὲ κατηγορῆς ὅσο θέλεις. 194. Ἐὰν δὲ ὁ κεραινοὺς πού ἔπεσεν ἦτο ἰσχυρότερος ὄχι μόνον ἀπὸ ἡμᾶς

293 γέγονε, τί χρῆ ποιεῖν ; Ὡσπερ ἂν εἴ τις ναύκληρον πάντι ἐπι
σωτηρία πράξαντα, καὶ πᾶσι κατασκευάσαντα τὸ πλοῖον ἀφ'
ὧν ὑπελάμβανε σωθήσεσθαι, εἶτα χειμῶνι χρησάμενον καὶ πο-
νησάντων αὐτῷ τῶν σκευῶν ἢ καὶ συντριβέντων ὅλως, τῆς
ναυαγίας αἰτιῶτα. Ἄλλ' οὐτ' ἐκυβέρονων τὴν ναῦν, φήσειεν
ἂν, ὥσπερ οὐδ' ἐστρατήγουν ἐγώ, οὔτε τῆς τύχης κύριος ἦν,
ἀλλ' ἐκείνη τῶν πάντων. 195. Ἄλλ' ἐκεῖνο λογίζου καὶ ὄρα,
εἰ μετὰ Θηβαίων ἡμῖν ἀγωνιζομένοις οὕτως εἴμαρτο προ-
ῆσαι, τί χρῆν προσδοκᾶν, εἰ μηδὲ τούτους ἔσχομεν συμμά-
χους, ἀλλὰ Φιλίππῳ προσέθεντο, ὑπὲρ οὗ τότε ἐκεῖνος πάσας
ἀφῆκε φωνάς ; Καὶ εἰ νῦν τριῶν ἡμερῶν ἀπὸ τῆς Ἀττικῆς
ὁδὸν τῆς μάχης γενομένης τοσοῦτος κίνδυνος καὶ φόβος πε-
ριέσσει τὴν πόλιν, τί ἂν, εἴ που τῆς χώρας ταῦτὸ τοῦτο πά-
θος συνέβη, προσδοκῆσαι χρῆν ; Ἄρ' οἴσθ' ὅτι νῦν μὲν στή-
ναι, συνελθεῖν, ἀναπνεῦσαι, πολλὰ μίᾳ ἡμέρᾳ καὶ δύο καὶ
τρεις ἔδωσαν τῶν εἰς σωτηρίαν τῇ πόλει, τότε δ' —, οὐκ
ἄξιον εἰπεῖν, ἅ γε μηδὲ πείραν ἔδωκε θεῶν τινὸς εὐνοία
καὶ τῷ προβαλέσθαι τὴν πόλιν ταύτην τὴν συμμαχίαν, ἧς
σὺ κατηγορεῖς.

196. Ἔστι δὲ ταυτὶ πάντα μοι, τὰ πολλά, πρὸς ὑμᾶς,
ὦ ἄνδρες δικασταί, καὶ τοὺς περιεσθηκότας ἔξωθεν καὶ
ἀκροωμένους, ἐπεὶ πρὸς γε τοῦτον τὸν κατάπτυστον βραχὺς
καὶ σαφὴς ἐξήρκει λόγος. Εἰ μὲν γὰρ ἦν σοὶ πρόδηλα τὰ

ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ὄλους τοὺς ἄλλους Ἑλληνας τί πρέπει νὰ κάμωμεν ; Πρέπει λοιπὸν νὰ σιωπᾶς καὶ νὰ μὴ αἰτιᾶσαι τὸν σύμβουλον διὰ τὰ ὅσα δυσάρεστα ἔχουν συμβῆ, διότι εἶναι τὸ ἴδιον ὡσὰν κανένας νὰ κατηγορῇ τὸν ἰδιοκτῆτην τοῦ καραβιοῦ ὡς αἷτιον τοῦ ναυαγίου, διότι ἂν καὶ οὗτος ἔλαβε τὰ μέτρα του, καὶ ἔφτιαξε γερὸ τὸ καράβι γιὰ ν' ἀντέχῃ στὶς φουρτουῖνες, ὥστόσο ἅμα τὸ βρῆκε μεγάλη θαλασσοταραχὴ τοῦ ἔσπασε τὰ ἐξάρτια του ἢ τοῦ τὰ χάλασε ὅλα. Τότε ὅμως καὶ ὁ ἰδιοκτῆτης τοῦ καραβιοῦ θὰ μπορούσε (εἰς τὰς αἰτιάσεις αὐτὰς μὲ ὄλον του τὸ δίκαιο) ν' ἀπαντήσῃ : Κύριέ μου, ὅταν ἔγινε τὸ ναυάγιο δὲν ἤμουν ἐγὼ καπετάνιος. Ἀπαράλλακτα ὅπως θὰ μπορούσα νὰ πῶ κ' ἐγὼ (εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν) ὅτι δὲν ἤμουν στρατηγὸς (εἰς τὴν μάχην τῆς Χαιρωνείας) καὶ οὔτε ἐξουσίαζα τὴν τύχην ἀλλ' ἐκείνη ἐξουσίαζε τὰ πάντα. 195. Ἀλλὰ τοῦτο ἐδῶ (ποῦ θὰ πῶ) συλλογίσου καὶ λάβε ὑπ' ὄψιν σου : Ἄν ἡμεῖς πολεμοῦντες μαζὶ μὲ τοὺς Θηβαίους ἦταν γραπτὸ νὰ τὴν πάθουμε, δὲν μοῦ λές, τί μᾶς ἔμελλε νὰ πάθουμε ἂν δὲν τοὺς εἶχαμε (τοὺς Θηβαίους) συμμάχους, ἀλλὰ προσετίθεντο εἰς τὴν δύναμιν τοῦ Φιλίππου, ποῦ διὰ νὰ τὸ κατορθώσῃ αὐτὸ μεταχειρίστηκε ὅλα τὰ μέσα ; Καὶ ἂν καὶ ἡ μάχη ἔγινε εἰς τριῶν ἡμερῶν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς Ἀττικῆς, ἐν τούτοις διέτρεξε τόσον μεγάλον κίνδυνον ἢ πόλις μας καὶ τόσος φόβος τὴν κατέλαβε, (ἔρωτῶ) ἂν αὐτὸ τὸ ἴδιο ἀτύχημα συνέβαινε κάπου κοντὰ εἰς τὰ σύνορά μας, τί ἔπρεπε νὰ περιμένωμεν ; Πῆρες τάχα εἶδηση. Αἰσχίνη, ὅτι τώρα μὲν (ποῦ ὁ Φίλιππος ἐνίκησε μακρὰν τῆς Ἀττικῆς) μᾶς ἐδόθη καιρὸς νὰ ἀνασυνταχθῶμεν, νὰ ἀναπνεύσωμεν καὶ νὰ συνέλθωμεν, διότι ἀπόστασις μιᾶς καὶ δυὸ καὶ τριῶν ἡμερῶν παρέσχεν εἰς τὴν πόλιν μας τὰ πρὸς σωτηρίαν τῆς μέσα. Ἄν δὲ αὐτὸ ποῦ πάθαμε εἰς τὴν Χαιρώνειαν τὸ παθαίναμεν εἰς τὴν Ἀττικὴν τότε . . . — Ἄ ὄχι δὲν εἶναι πρέπον νὰ εἰπῶ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα δὲν ἐδοκιμάσαμε καὶ ἀπὸ εὐνοίαν βέβαια πρὸς ἡμᾶς κάποιου θεοῦ καὶ διότι ἡ πόλις μας ἐπρόβαλεν (ὡς ἀσπίδα) τὴν μετὰ τῶν Θηβαίων συμμαχίαν τῆς, τὴν ὁποῖαν σὺ κατηγορεῖς. 196. Ἐξέθεσα ὅλα αὐτά, κύριοι δικασταί, τὰ ὁποῖα βεβαίως εἶναι πολλά, ἀποτεινόμενος κυρίως πρὸς σᾶς καὶ πρὸς αὐτοὺς ποῦ στέκονται ἔξω ἀπὸ τὸν φραγμένον χῶρον τοῦ δικαστηρίου καὶ μὲ ἀκοῦνε νὰ ἀπολογοῦμαι, ἐπειδὴ ὅσον ἀφορᾷ βεβαίως αὐτὸν ἐδῶ τὸν σιχαμερόν, θὰ ἔφθαναν ὀλίγα μόνον λόγια καθαρὰ καὶ τσεκουράτα. Διότι ἐὰν μόνος, κύριε Αἰσχίνη,

μέλλοντα, Αἰσχίνη, μόνω τῶν ἄλλων, ὅτ' ἐβουλεύεθ' ἡ πό-
 λης περὶ τούτων, τότε ἔδει προλέγειν· εἰ δὲ μὴ προήδεις τῆς
 294 αὐτῆς ἀγνοίας ὑπεύθυνος εἶ τοῖς ἄλλοις, ὥστε τί μᾶλλον ἐμοῦ
 σὺ ταῦτα κατηγορεῖς ἢ ἐγὼ σοῦ ; 197. Τοσοῦτον γὰρ ἀμείνων
 ἐγὼ σοῦ πολίτης γέγονα εἰς αὐτὰ ταῦθ' ἃ λέγω (καὶ οὕτω πε-
 ρὶ τῶν ἄλλων διαλέγομαι), ὅσον ἐγὼ μὲν ἔδωκα ἑμαυτὸν εἰς
 τὰ πᾶσι δοκοῦντα συμφέρειν, οὐδένα κίνδυνον ὀκνήσας ἴδιον
 οὐδ' ὑπολογισάμενος, σὺ δὲ οὐθ' ἕτερα εἶπες βελτίω τού-
 των (οὐ γὰρ ἂν τούτοις ἐχρῶντο), οὐτ' εἰς ταῦτα χρήσιμον
 οὐδὲν σαυτὸν παρέσχες, ὅπερ δ' ἂν ὁ φανυλότατος καὶ δυσμε-
 νέστατος ἄνθρωπος τῇ πόλει, τοῦτο πεποιηκῶς ἐπὶ τοῖς
 συμβάσιν ἐξήτασαι, καὶ ἅμα Ἐπίστρατος ἐν Νάξῳ καὶ Ἀ-
 ριστόλεως ἐν Θάσῳ, οἱ καθάπαξ ἐχθροὶ τῆς πόλεως, τοὺς
 Ἀθηναίων κρίνουσι φίλους καὶ Ἀθήνησιν Αἰσχίνης Δημο-
 σθένους κατηγορεῖ. 198. Καίτοι ὅτω τὰ τῶν Ἑλλήνων ἀτυ-
 χήματα ἐνευδοκιμεῖν ἀπέκειτο, ἀπολωλέναι μᾶλλον οὐτός
 ἐστι δίκαιος ἢ κατηγορεῖν ἑτέρου· καὶ ὅτω συνενηνόχασιν οἱ
 αὐτοὶ καιροὶ καὶ τοῖς τῆς πόλεως ἐχθροῖς, οὐκ ἐνι τοῦτον
 εὖνον εἶναι τῇ πατρίδι. Δηλοῖς δὲ καὶ ἐξ ὧν ζῆς καὶ ποι-
 εῖς καὶ πολιτεύει καὶ πάλιν οὐ πολιτεύει. Πράττειται τι τῶν
 ὑμῖν δοκούντων συμφέρειν, ἄφρωνος Αἰσχίνης. Ἀντέκρουσέ
 τι καὶ γέγονεν οἶον οὐκ ἔδει, πάρεστιν Αἰσχίνης· ὥσπερ τὰ
 ρήγματα καὶ τὰ σπάσματα, ὅταν τι κακὸν τὸ σῶμα λάβῃ,
 τότε κινεῖται.

199. Ἐπειδὴ δὲ πολὺς τοῖς συμβεβηκόσιν ἐγκείται,
 βούλομαι τι καὶ παράδοξον εἰπεῖν. Καί μου πρὸς Διὸς καὶ

1. Ἐκ τῶν λεγομένων ἐνταῦθα ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους προκύπτει
 ὅτι εἰς τὴν Θάσον καὶ εἰς τὴν Νάξον κατὰ τὴν περίοδον τὴν ὑπὸ τοῦ
 Δημοσθένους ἱστορουμένην, ἡ κατάστασις ἦτο πολὺ ἀνώμαλος καὶ ὅτι
 καὶ ἐκεῖ ἀλληλομαχόντο οἱ συντηρητικοὶ μὲ τὸν δῆμον καὶ παραλλη-
 λως ἐτι ὑπῆρχον καὶ μακεδονίζοντες.

2. Ὅταν δηλαδή ἡ πόλις πάθῃ κακὸν τι.

ἀπὸ ὄλους τοὺς ἄλλους (᾽Αθηναίους) ἐγνώριζες ἀπὸ τὰ πρὶν τὰ μέλλοντα νὰ συμβοῦν εἰς τὴν πόλιν, ἔπρεπε νὰ ὁμιλήσης καὶ νὰ τὰ προαναγγείλῃς τότε πού ἡ πόλις συνεσκέπτετο διὰ τὰ ζητήματα αὐτά. Ἐν δὲ δὲν τὰ προεἶδες, εἶσαι σὺ ὑπεύθυνος διὰ τὴν ἰδίαν ἄγνοιαν πού εἶναι ὑπεύθυνοι καὶ ὄλοι οἱ ἄλλοι (πολιτικοὶ σύμβουλοι). Ὡστε ἐσὺ πῶς πολὺ πρέπει νὰ μὲ κατηγορῆς δι' αὐτὴν (τὴν ἄγνοιαν) ἢ ἐγώ ; 197. Διότι ἐγὼ τόσο καλύτερος ἀπὸ σένα ἐφάνηκα εἰς αὐτὰ τὰ ζητήματα διὰ τὰ ὅποια κάμνω λόγον (καὶ δὲν θέλω καθόλου νὰ ὁμιλήσω καὶ διὰ τὰ ἄλλα), ὅσον ἐγὼ μὲν ἀφιέρωσα τὸν ἑαυτὸν μου εἰς ἐκεῖνα πού θεωροῦνται συμφέροντα εἰς ὄλους, χωρὶς νὰ φοβηθῶ καὶ νὰ λογαριάσω κανένα κίνδυνον διὰ τὸ ἄτομόν μου, ἢ ἀφεντιά σου ὅμως οὔτε ἄλλα καλύτερα (ἀπὸ ὅσα ἐγὼ ἐπρότεινα) ὑπέδειξες — διότι ἐὰν ὑπεδείκνυες καλύτερα, δὲν θὰ ἐφήρμοζον τὰ ὅσα ὑπέδειξα ἐγὼ — οὔτε πάλιν εἰς αὐτὰ (πού ἐπρότεινα ἐγὼ) παρέσχες καμμίαν ὠφέλιμον συνδρομήν, ἀλλ' ἔκαμες ὅτι θὰ ἔκανεν ἐναντίον τῆς πόλεως ὁ μεγαλύτερος παλιάνθρωπος καὶ ὁ χειρότερός της ἐχθρός. Ἀπεδείχθη μάλιστα ὅτι ταῦτα ἔκαμες μετὰ τὰ ἀτυχήματα πού μᾶς βρῆκαν· καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν πού ὁ Ἄριστατος εἰς τὴν Νάξον καὶ ὁ Ἀριστόλαος εἰς τὴν Θάσον¹, οἱ αἰώνιοι ἐχθροὶ τῆς πόλεως μας, εἰσάγουν εἰς δίκην τοὺς φίλους τῶν ᾽Αθηναίων, τότε καὶ εἰς τὰς ᾽Αθήνας ὁ Αἰσχίνης κατηγορεῖ τὸν Δημοσθένην. 198. Καὶ ὅμως ἐκεῖνος πού περιμένει νὰ δοξασθῇ ἀπὸ τὰ δυστυχήματα τῶν ᾽Ελλήνων, αὐτὸς εἶνε δίκαιον νὰ ξεπαστρευθῇ μᾶλλον παρά νὰ κατηγορῆ τοὺς ἄλλους. Καὶ ἐκεῖνος πάλιν πού τὸν ὠφελοῦν αἱ ἴδιαι περιστάσεις πού ὠφελοῦν καὶ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ κράτους, αὐτὸς δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἀγαπᾷ τὴν πατρίδα του. Τὸ ὅτι δὲ εἶσαι τέτοιος, τὸ δείχνουν καὶ ὁ τρόπος τῆς ζωῆς σου καὶ αἱ πράξεις σου καὶ κάθε σου ἐνέργεια καὶ ὅταν πολιτεύεσαι καὶ ὅταν ἀπέχῃς ἀπὸ τὴν πολιτικὴν. Πρόκειται νὰ γίνῃ κάτι ἀπὸ ἐκεῖνα πού θεωροῦνται συμφέροντα ; τότε ὁ Αἰσχίνης μένει ἀφωνος ! Ἐγίνε κάτι πού δὲν ἔπρεπε νὰ γίνῃ ; κάποιο ἀτύχημα ; τότε βρίσκεται παρὼν ὁ Αἰσχίνης. Ὅπως τὰ παλαιὰ τραύματα καὶ σπασίματα ἀναφαίνονται ὅταν τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου πάθῃ καμμιὰν ἀρρώστεια, ἔτσι καὶ ὁ Αἰσχίνης ἐκδηλώνεται². 199. Ἐπειδὴ δὲ μοῦ ἐπιτίθεται μετὰ πολλῆς ὀρμῆς ἕνεκα τῆς ἀτυχοῦς ἐκβάσεως τῆς ἐν (Χαιρωνεία) μάχης, δι' αὐτὸ θέλω νὰ εἰπῶ κάτι πού δὲν τὸ περιμένετε. Καί, διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Διὸς καὶ τῶν ἄλλων

θεῶν μηδεὶς τὴν ὑπερβολὴν θαυμάσῃ, ἀλλὰ μετ' εὐνοίας δ
λέγω θεωρησάτω. Εἰ γὰρ ἦν ἅπανσι πρόδηλα τὰ μέλλοντα
γενήσεσθαι, καὶ προήδεσαν πάντες, καὶ σὺ προὔλεγες, Αἰ-
σχίνη, καὶ διεμαρτύρου βροῶν καὶ κεκραγώς, ὡς οὐδ' ἐ-
295 φθέγξω, οὐδ' οὕτως ἀποστατέον τῇ πόλει τούτων ἦν εἴπερ
δόξης ἢ προγόνων ἢ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος εἶχε λόγον. 200.
Νῦν μὲν γε ἀποτυχεῖν δοκεῖ τῶν πραγμάτων, δ πᾶσι κοι-
κόν ἐστὶν ἀνθρώποις, ὅταν τῷ θεῷ ταῦτα δοκῇ· τότε δ' ἀ-
ξιοῦσα προεσιάναι τῶν ἄλλων, εἴτ' ἀποσιᾶσα τούτου, Φιλίπ-
πω προδεδωκέναι πάντας ἂν ἔσχεν αἰτίαν. Εἰ γὰρ ταῦτα
προεῖτο ἀκονιτί, περὶ ὧν οὐδένα κίνδυνον ὄντιν' οὐχ ὑπέμει-
ναν οἱ πρόγονοι, τίς οὐχὶ κατέπτυσεν ἂν σοῦ; Μὴ γὰρ τῆς
πόλεώς γε, μηδ' ἐμοῦ. 201. Τίσι δ' ὀφθαλμοῖς πρὸς Διὸς
ἔωρῶμεν ἂν τοὺς εἰς τὴν πόλιν ἀνθρώπους ἀφικνουμένους,
εἰ τὰ μὲν πράγματ' εἰς ὄνπερ νυνὶ περιέστη, ἡγεμῶν δὲ καὶ
κύριος ἡρέθη Φίλιππος ἀπάντων, τὸν δ' ὑπὲρ τοῦ μὴ γενέ-
σθαι ταῦτ' ἀγῶνα ἕτεροι χωρὶς ἡμῶν ἦσαν πεποιημένοι, καὶ
ταῦτα μηδεπώποτε τῆς πόλεως ἐν τοῖς ἔμπροσθε χρόνοις ἀ-
σφάλειαν ἄδοξον μᾶλλον ἢ τὸν ὑπὲρ τῶν καλῶν κίνδυνον ἡ-
ρημένης. 202. Τίς γὰρ οὐκ οἶδεν Ἑλλήνων, τίς δὲ βαρβά-
ρων, ὅτι καὶ παρὰ Θηβαίων καὶ παρὰ τῶν ἔτι τούτων
πρότερον ἰσχυρῶν γενομένων Λακεδαιμονίων καὶ παρὰ τοῦ
Περσῶν βασιλέως μετὰ πολλῆς χάριτος τοῦτ' ἂν ἀσμένως
ἐδόθη τῇ πόλει, ὅ τι βούλεται λαβούση καὶ τὰ ἑαυτῆς ἐ-
χούση τὸ κελευόμενον ποιεῖν καὶ ἔαν ἕτερον τῶν Ἑλλήνων
προεσιάναι. 203. Ἄλλ' οὐκ ἦν ταῦθ', ὡς ἔοικε, τοῖς τότε
Ἀθηναίοις πάτρια οὐδ' ἀνεκτὰ οὐδ' ἐμφυτα, οὐδ' ἐδυ-

1. Ἄς δεῖξῃ δηλαδὴ καλὴν διάθεσιν, ἄς ἐξετάσῃ χωρὶς προκα-
τάληψιν ἐκεῖνο καὶ θὰ πῶ.

θεῶν, κανείς ἄς μή παραξενευθῆ ἀπὸ τὴν τολμηρὴν μου γνώμην, ἀλλὰ ἄς ἐξετάσῃ μὲ προσοχὴν ἐκεῖνο τὸ ὅποιον θὰ εἶπω. Ἐὰν εἰς ὄλους τὰ μέλλοντα γὰ συμβοῦν ἦσαν ἀπὸ τὰ πρὶν γνωστὰ καὶ ὄλοι μποροῦσαν γὰ τὰ προῖδουν καὶ σύ, Αἰσχίνη, τὰ προανήγγελλες καὶ διεμαρτύρεσο φωνάζων καὶ κραυγάζων—σὺ ποῦ ὄχι μόνον δὲν διεμαρτύρεσο ἀλλὰ καὶ δὲν ἔβγαλες τσιμουδιά—πάλιν ἢ πόλις ἔπρεπε γὰ κάμη τὰ ὅσα ἐπρότεινα ἐγώ, καὶ τοῦτο, χάριν τοῦ ὀνόματός της, τῶν προγόνων της καὶ τῆς μελλοντικῆς ὑστεροφημίας της.

200. Τώρα μὲν φαίνεται πὼς ἀπέτυχε εἰς τὴν πολιτικὴν της, πράγμα ποῦ μπορεῖ γὰ συμβῆ εἰς ὄλους τοὺς ἀνθρώπους ὅταν τὰ θέλῃ ὁ θεός. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἔχουσα τὴν ἀξίωσιν γὰ ἀρχηγεῦν τῶν ἄλλων, ἐὰν ἐγκατέλειπε τὴν τοιαύτην πολιτικὴν, θὰ κατηγορεῖτο ὅτι ἐπρόδωκεν ὄλους (τοὺς Ἕλληνας) εἰς τὸν Φίλιππον. Διότι ἐὰν ἢ πόλις μας τὰ ὅσα ὑπέστη ἀτυχήματα, τὰ ὑφίστατο χωρὶς γὰ δώσῃ μάχην, δηλαδὴ ἔκαμνε πράγματα διὰ τὰ ὅποια οἱ πρόγονοί μας ὑπέμειναν κάθε εἶδους κίνδυνον, ποιὸς δὲν θὰ ἐθεωροῦσε ἐσένα κατάπτυστον; Διότι βεβαίως οὔτε ἐμένα θὰ ἐθεώρουν κατάπτυστον οὔτε τὴν πόλιν.

201. Καὶ μὲ τί μάτια, διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Διός, θὰ ἐβλέπαμεν τοὺς ἐρχομένους εἰς τὴν πόλιν μας ἐπισκέπτας ἐὰν τὰ δημόσια πράγματα (χωρὶς γὰ δώσωμεν μάχην, χωρὶς γὰ ἐναντιωθῶμεν) καταντοῦσαν ἐκεῖ ποῦ εὐρίσκονται σήμερα, ὁ δὲ Φίλιππος θὰ ἐξελέγετο ἀρχηγὸς καὶ ἐξουσιαστὴς ὄλων ἐν γένει τῶν Ἑλλήνων, καὶ μάλιστα διὰ γὰ μὴ φθάσουν αὐτοῦ ποῦ ἔφθασαν τὰ πράγματα, ἄλλοι ἀντετάχθησαν χωρὶς ἡμεῖς γὰ λάβωμεν μέρος εἰς τὸν ἀγῶνα τῶν, ἐνῶ ἢ πόλις μας κατὰ τὸ παρελθὸν ποτὲ δὲν ἐπροτίμησε πῶς γὰ ἔχη ἀσφάλειαν ἀδοξον, παρὰ τὸν ὑπὲρ τῶν καλῶν ἔργων κίνδυνον.

202. Διότι ποῖος ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας, ποῖος ἀπὸ τοὺς Βαρβάρους, δὲν γνωρίζει ὅτι καὶ ἀπὸ τοὺς Θηβαίους καὶ ἀπὸ τοὺς Λακεδαιμονίους, οἱ ὅποιοι προηγουμένως ὑπῆρξαν πῶς γὰ ἰσχυροὶ ἀπὸ τοὺς Θηβαίους, καὶ ἀπὸ αὐτὸν τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν, μὲ πολλὴν εὐγνωμοσύνην καὶ εὐχαρίστως ἐπροτάθη εἰς τὴν πόλιν μας «γὰ πάρῃ ὅ,τι θέλει καὶ γὰ κατέχη τὰ ἰδικά της» ὑπὸ τὸν ὄρον γὰ κάμνῃ (τὰ ὑπὲρ αὐτῶν) προσταττόμενα καὶ γὰ ἀφήνῃ ἄλλους γὰ ἀρχηγεῦν τῶν Ἑλλήνων;

203. Ἀλλὰ, καθὼς φαίνεται, αὐτοῦ τοῦ εἶδους αἱ προτάσεις δὲν ἔχουν καμμίαν σχέσιν μὲ τὰς πατροπαραδότους πολιτικὰς συνηθείας τῶν Ἀθηναίων καὶ οὔτε ἦσαν ἀνεκταὶ καὶ οὔτε ἐταίριαζαν εἰς τὸν

νήθη πώποτε τὴν πόλιν οὐδείς ἐκ παντὸς τοῦ χρόνου πεῖσαι τοῖς ἰσχύουσι μὲν, μὴ δίκαια δὲ πράττουσι προσθεμένην ἀσφαλῶς δουλεύειν, ἀλλ' ἀγωνιζομένη περὶ πρωτείων καὶ τιμῆς καὶ δόξης κινδυνεύουσα πάντα τὸν αἰῶνα διατετέλεκε. 204. καὶ ταῦθ' οὕτω σεμνὰ καὶ προσήκοντα τοῖς ὑμετέροις ἤθεσιν ὑμεῖς ὑπολαμβάνειτ' εἶναι ὥστε καὶ τῶν προγόνων τοὺς ταῦτα πράξαντας μάλιστα ἐπαινεῖτε, εἰκότως. Τίς γὰρ οὐκ ἂν ἀγάσαιο τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων τῆς ἀρετῆς, οἳ καὶ τὴν χώραν καὶ τὴν πόλιν ἐκλιπεῖν ὑπέμειναν εἰς τὰς τριήρεις ἐμβάντες ὑπὲρ τοῦ μὴ τὸ κελευόμενον ποιῆσαι, τὸν μὲν ταῦτα συμβουλεύσαντα Θεμιστοκλέα στρατηγὸν ἐλόμενοι, τὸν δ' ὑπακούειν ἀποφηνάμενον τοῖς ἐπιτακτομένοις Κυρσίλον καταλιθώσαντες, οὐ μόνον αὐτόν, ἀλλὰ καὶ αἱ γυναῖκες αἱ ὑμέτεραι τὴν γυναῖκ' αὐτοῦ. 205. Οὐ γὰρ ἐζήτουν οἱ τότε Ἀθηναῖοι οὔτε ῥήτορα οὔτε στρατηγὸν δι' ὅτου δουλεύσουσιν εὐτυχῶς, ἀλλ' οὐδὲ ζῆν ἠξίουν, εἰ μὴ μετ' ἐλευθερίας ἐξέσται τοῦτο ποιεῖν. Ἠγεῖτο γὰρ αὐτῶν ἕκαστος οὐχὶ τῷ πατρὶ καὶ τῇ μητρὶ μόνον γεγενῆσθαι, ἀλλὰ καὶ τῇ πατρίδι. Διαφέρει δὲ τί ; Ὅτι ὁ μὲν τοῖς γονεῦσι μόνον γεγενῆσθαι νομίζων τὸν τῆς εἰμαρμένης καὶ τὸν αὐτόματον θάνατον περιμένει, ὁ δὲ καὶ τῇ πατρίδι ὑπὲρ τοῦ μὴ ταύτην ἐπιδεῖν δουλεύουσιν ἀποθνήσκειν ἐθελήσει, καὶ φοβερωτέρας ἠγήσεται τὰς ὕβρεις καὶ τὰς ἀτιμίας, ἃς ἐν δουλευούσῃ τῇ πόλει φέρειν ἀνάγκη, τοῦ θανάτου.

206. Εἰ μὲν οὖν τοίνυν τοῦτ' ἐπεχείρουν λέγειν, ὡς ἐγὼ προήγαγον ὑμᾶς ἄξια τῶν προγόνων φρονεῖν, οὐκ ἔσθ' ὅστις οὐκ ἂν εἰκότως ἐπιτιμήσειέ μοι. Νῦν δ' ἐγὼ μὲν ὑμετέρας τὰς τοιαύτας προαιρέσεις ἀποφαίνω, καὶ δείκνυμι ὅτι καὶ πρὸ ἐμοῦ τοῦτ' εἶχε τὸ φρόνημα ἡ πόλις, τῆς μὲν τοι διακονίας τῆς ἐφ' ἑκάστοις τῶν πεπραγμένων καὶ ἐμαυτῷ τῷ μειεῖναί φημι, 207. οὗτος δὲ τῶν ὄλων κατήγορός,

χαρακτήρα των. Ούτε πάλιν ἠμπόρεσε κανείς ποτὲ μέχρι τοῦ-
 δε, ἀνέκαθεν, νὰ πείσῃ τὴν πόλιν μας νὰ πάῃ μὲ τὸ μέ-
 ρος τῶν ἰσχυρῶν μὲν ἀλλὰ καὶ ἀδικούντων, διὰ νὰ ἔχῃ ἔτσι
 ἀσφάλειαν, ἀφοῦ ὑποδουλωθῇ εἰς αὐτούς. Τουναντίον πάντο-
 τε εἰς τὸ παρελθόν, ριψοκινδυνεύσασα ἠγωνίζετο διὰ τὰ
 πρωτεῖα, διὰ τὴν δόξαν καὶ διὰ τὴν τιμὴν της. 204. Καὶ
 αὐτὰ σεῖς τὰ θεωρεῖτε τόσο σεβαστὰ καὶ ἀρμόζοντα εἰς τὰς
 συνηθείας σας, ὥστε ἐπαινεῖτε πρὸ πάντων ἐκείνους ἐκ τῶν
 προγόνων μας οἱ ὅποιοι τὰ ἔκαμαν καὶ εὐλόγως τοὺς ἐπαι-
 νεῖτε. Διότι ποῖος δὲν θὰ ἐθαύμαζε τοὺς ἄνδρας ἐκείνους ἐνε-
 κα τῆς ἀρετῆς των, οἱ ὅποιοι ὑπέμειναν καὶ τὴν πόλιν καὶ
 τὰ κτήματά των ν' ἀφήσουν καὶ νὰ μποῦν εἰς τὰ πλοῖα, διὰ
 νὰ μὴ κάμουν ἐκεῖνο πού τοὺς διέτασσαν οἱ Πέρσαι. Καὶ
 τὸν μὲν Θεμιστοκλῆ, ὁ ὅποιος συνεβούλευσε ταῦτα, ἐξέλεξαν
 στρατηγόν, τὸν δὲ Κυρσίλον, ὁ ὅποιος ἐξέφρασε γνώμην νὰ
 δεχθοῦν τὰ ὅσα οἱ Πέρσαι κελεύουν, ὄχι μόνον τὸν ἐλιθοδό-
 λησαν ἀλλὰ καὶ αἱ γυναῖκες σας ἐλιθοδόλησαν τὴν γυναῖκα
 του. 205. Διότι δὲν ἐζήτησαν οἱ τότε Ἀθηναῖοι οὔτε ρήτορα,
 οὔτε στρατηγόν διὰ νὰ ὑποδουλωθοῦν, ἀλλὰ οὔτε κἂν νὰ
 ζοῦν ἤθελαν, ἐὰν δὲν μπορούσαν νὰ ζοῦν ὄντες ἐλεύθεροι.
 Καὶ τοῦτο διότι ὁ καθένας ἀπ' αὐτοὺς ἐνόμιζεν ὅτι ἐγεννή-
 θη ὄχι διὰ νὰ προστατεύῃ τὸν πατέρα του καὶ τὴν μητέρα
 του, ἀλλὰ διὰ τὴν προστασίαν τῆς πατρίδος του. Καὶ τί δια-
 φέρει τὸ ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλο; Διαφέρει κατὰ τοῦτο. Ἐκεῖνος
 μὲν πού νομίζει ὅτι ἐγεννήθη διὰ τοὺς γονεῖς του μόνον,
 αὐτὸς περιμένει τὸν θάνατον πού εἶνε γραφτός του καὶ φυσι-
 κός. Ἐκεῖνος δὲ πού νομίζει ὅτι ἐγεννήθη καὶ διὰ νὰ ὑπε-
 ρασπίσῃ τὴν πατρίδα του, αὐτὸς θὰ προτιμήσῃ ἐὰν παραστῇ
 ἀνάγκη, ν' ἀποθάνῃ παρὰ νὰ ζήσῃ καὶ τὴν ἰδὴ σκλαβωμέ-
 νην, καὶ θὰ νομίζῃ ὅτι ἡ περιφρόνησις καὶ ἡ ἀτιμία πού
 κατ' ἀνάγκην θὰ ὑφίσταται ἐὰν σκλαβωθῇ ἡ πατρίς του, εἶνε
 πολὺ φοβερώτεραι καὶ ἀπ' αὐτὸν τὸν θάνατον ἀκόμη.

206. Ἐὰν μὲν λοιπὸν ἐπιχειροῦσα νὰ εἰπῶ πῶς τάχα
 ἐγὼ συνετέλεσα εἰς τὸ νὰ ἐκδηλώσετε φρονήματα ἀντάξια
 τῶν προγόνων σας κανείς δὲν θὰ εὕρισκετο νὰ μὲ κατηγορήσῃ.
 Ἐγὼ ὅμως τώρα (μὲ ὅσα εἶπα) φανερώνω πῶς ἡ ἐφαρμο-
 σθεῖσα πολιτικὴ εἶναι ἔργον ἰδικόν σας καὶ ἀποδεικνύω πῶς
 καὶ πρὶν ἀπὸ μένα ἡ πόλις μας εἶχε τοῦτο τὸ εὐγενές (τῆς
 φιλοπατρίας) αἶσθημα. Τὸ μόνον δὲ πού λέγω διὰ τὸν ἑαυ-
 τόν μου, εἶναι πῶς μετέχω κ' ἐγὼ μὲ τὰς ὑπηρεσίας πού
 προσφέρω εἰς κάθε τι πού γίνεται. 207. Αὐτὸς ὅμως (ὁ Αἰ-

καὶ κελεύων ὑμᾶς ἔμοι πικρῶς ἔχειν ὡς φόβων καὶ κινδύ-
 νων αἰτίῳ τῇ πόλει, τῆς μὲν εἰς τὸ παρὸν τιμῆς ἔμὲ ἀπο-
 στερεῆσαι γλίχεται, τὰ δ' εἰς ἅπαντα τὸν λοιπὸν χρόνον ἐγ-
 κώμια ὑμῶν ἀφαιρεῖται. Ἐὶ γὰρ ὡς οὐ τὰ βέλτιστα ἔμοῦ πο-
 λιτευσαμένου τουδὶ καταψηφιεῖσθε, ἡμαρτηκέναι δόξετε, οὐ
 τῇ τῆς τύχης ἀγκωμοσύνη τὰ συμβάντα παθεῖν. 208. Ἄλλ'
 οὐκ ἔστιν, οὐκ ἔστιν ὅπως ἡμάριτετε, ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τὸν
 ὑπὲρ τῆς ἁπάντων ἐλευθερίας καὶ σωτηρίας κίνδυνον ἀρά-
 μενοι, μὰ τοὺς Μαραθῶνι προκινδυνεύσαντας τῶν προγό-
 νων καὶ τοὺς ἐν Πλαταιαῖς παραταξαμένους καὶ τοὺς ἐν
 Σαλιμῖνι ναυμαχήσαντας καὶ τοὺς ἐπ' Ἀρτεμισίῳ καὶ
 πολλοὺς ἑτέρους τοὺς ἐν τοῖς δημοσίοις μνήμασι κειμένους
 ἀγαθοὺς ἄνδρας, οὓς ἅπαντας ὁμοίως ἡ πόλις τῆς αὐτῆς
 ἀξιώσασα τιμῆς ἔθαπεν, Αἰσχίνῃ, οὐχὶ τοὺς κατορθώσαν-
 τας αὐτῶν οὐδὲ τοὺς κρατήσαντας μόνους. Δικαίως. Ὁ μὲν
 γὰρ ἦν ἀνδρῶν ἀγαθῶν ἔργον, ἅπασι πέπρακται τῇ τύχῃ δ',
 ἦν ὁ δαίμων ἐνειμεν ἐκάστοις, ταύτη κέχρηται. 209. Ἐπει',
 ὦ κατάρατε καὶ γραμματοκύφων, σὺ μὲν τῆς παρὰ τουτωνὶ
 τιμῆς καὶ φιλανθρωπίας ἔμ' ἀποστερεῆσαι βουλόμενος τρό-
 πια καὶ μάχας καὶ παλαιὰ ἔργα ἔλεγες, ὧν τίνοσ προσε-
 δεῖτο ὁ παρὼν ἀγὼν οὕτοσί; Ἐμὲ δέ, ὦ τριταγωνιστά, τὸν
 περὶ τῶν πρωτείων σύμβουλον τῇ πόλει παριόντα τὸ τίνοσ
 φρόνημα λαβόντ' ἀναβαίνειν ἐπὶ τὸ βῆμ' ἔδει; Τὸ τοῦ τού-
 298 των ἀνάξια ἐροῦντος; 210. Δικαίως μέντ' ἀπέθανον. Ἐπεὶ
 οὐδ' ὑμᾶς, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ἀπὸ τῆς αὐτῆς διανοίας
 δεῖ τὰς τε ἰδίας δίκας καὶ τὰς δημοσίας κρίνειν, ἀλλὰ τὰ
 μὲν τοῦ καθ' ἡμέραν βίου συμβόλαια ἐπὶ τῶν ἰδίων νόμων
 καὶ ἔργων σκοποῦντας, τὰς δὲ κοινὰς προαιρέσεις εἰς τὰ

1. Τὴν παράγραφον αὐτήν, ἐπαινεῖ ὁ ἀνώνυμος συγγραφεὺς τοῦ
 «περὶ Ὑψους» (βλ. XVI, 2 καὶ 4) διότι εὕρισκει ὅτι ὁ ρήτωρ μὲ τούτους
 χαρακτηρισμοὺς καὶ τὴν πυκνότητα τοῦ λόγου του μάς δίδει: ἀριστον
 ὑπόδειγμα ρητορικῆς τέχνης.

σχίνης) με τὸ νὰ ἐπικρίνη ὅλας μου τὰς πολιτικὰς πράξεις καὶ νὰ σὰς παρακινή νὰ φανῆτε σκληροὶ ἀπέναντί μου, διὰ τὸν λόγον ὅτι ἔγινα ὁ αἷτιος νὰ κινδυνεύσῃ καὶ νὰ περάσῃ στιγμὰς ἀγωνίας ἢ πόλις, ὀρέγεται ἐμένα μὲν νὰ με στερήσῃ ἀπὸ τὴν ἐφήμερον τιμὴν τοῦ στεφάνου, ἀπὸ σὰς δὲ ἀφαιρεῖ τὰ ἐγκώμια ποῦ πρόκειται εἰς τὸ μέλλον νὰ σὰς ψάλλουν. Διότι ἐὰν καταδικάσετε τοῦτον ἐδῶ (τὸν Κτησιφῶντα) με τὴν πρόφασιν ὅτι ἐγὼ δὲν ἐπολιτεύθην καλῶς, θὰ φανῆτε, ὅτι ἔχετε κάμει σφάλματα (εἰς τὴν ἐξωτερικὴν σας πολιτικὴν) καὶ συνεπῶς τὰ ὅσα ἔχετε πάθει (εἰς τὴν Χαιρώνειαν) δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα δυσμενείας τῆς τύχης. 208. Ἄλλ' ὄχι, Ἀθηναῖοι, ὄχι δὲν ἐπέσατε ἔξω, ποῦ ἐπήρατε ἐπάνω σας τὸν ἀγῶνα διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῶν Ἑλλήνων. Μὰ τοὺς προγόνους μας ποῦ ἐπροκινδύνευσαν εἰς τὸν Μαραθῶνα καὶ παρετάχθησαν εἰς τὰς Πλαταιὰς καὶ ἐναυμάχησαν εἰς τὴν Σαλαμίνα καὶ τὸ Ἀρτεμίσιον καὶ μὰ ὅλους τοὺς ἄλλους προγόνους μας τοὺς γενναίους ἐκείνους ποῦ εἶναι θαυμάσιοι εἰς τὰ δημόσια μνήματα. Ὅλους αὐτοὺς γενικῶς ἢ πόλις με τὰς ἰδίας τιμὰς ἔθαψε, κύριε Αἰσχίνη, καὶ ὄχι μόνον ἐκείνους ποῦ ἔχουν νὰ ἐπιδείξουν ἐπιτυχίας ὅτε ἐκείνους ποῦ ἐνίκησαν. Καὶ δικαίως δὲν ἔγινε καμμία διάκρισις, διότι ὅλοι εἶχαν κάμει πράξεις γενναίων ἀνθρώπων. Ἐξ ἄλλου ἔκαμαν ὅ,τι τοὺς ἦταν γραφτὸ ἀπὸ τῆ μοῖρα καὶ αὐτὸ πάλι τὸ κανονίζει ὁ θεός. 209. Ἐπειτα ὦ καταραμένε καὶ παλιογραμμatické, θέλων νὰ με ἀποστερήσῃς τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἐκτιμήσεως αὐτῶν ἐδῶ, ἀράδιασες τρόπαια καὶ μάχας καὶ παλαιὰς πράξεις. Ἐχουν ὅμως καμμίαν ἀπολύτως σχέσιν με τὸν παρόντα δικαστικὸν ἀγῶνα αὐτὰ ποῦ ἀράδιασες; Ἐγὼ δέ, ὦ παλιοθεατρῖνε, ποῦ παρουσιάζομαι σύμβουλος τῆς πόλεως (προτρέπων αὐτὴν νὰ πολιτεύεται ἔτσι ὥστε νὰ εἶναι τὸ πρῶτον κράτος μέσα εἰς τὴν Ἑλλάδα) ἀνερχόμενος εἰς τὸ βῆμα (διὰ νὰ προτείνω τὰ συμφέροντα εἰς τὴν πόλιν) πρὸς ποῖον ἔπρεπε κατὰ τὰ αἰσθήματα νὰ ὁμοιάζω; Μήπως πρὸς ἐκεῖνον ποῦ θὰ ἔδιδε συμβουλὰς ἀναξίας διὰ τὴν πόλιν; Ἀλλὰ τότε δικαίως ἔπρεπε νὰ ἀποθάνω. 210. Ἄρα καὶ σεῖς, κύριοι δικασταί, δὲν πρέπει κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον συλλογιζόμενοι νὰ κρίνετε τὰς ἰδιωτικοῦ καὶ δημοσίου δικαίου ἀγωγὰς, ἀλλὰ τὰ μὲν συμβόλαια τὰ ἀφορῶντα ὑποθέσεις τοῦ καθημερινοῦ βίου πρέπει νὰ τὰ κρίνετε βάσει τῶν ὄρων τῶν ἰδιωτικῶν συμφωνιῶν καὶ τῶν πράξεων τῶν συμβληθέντων, τὰς δὲ πολιτικὰς ἀρχὰς (τῶν πολιτευομένων) δέον νὰ κρίνετε ἀποβλέ-

τῶν προγόνων ἀξιώματα ἀποβλέποντας. Καὶ παραλαμβάνειν γε ἅμα τῇ βακτηρίᾳ καὶ τῷ συμβόλῳ τὸ φρόνημα τὸ τῆς πόλεως νομίζειν ἕκαστον ὑμῶν δεῖ, ὅταν τὰ δημόσια εἰσῆτε κρινούντες, εἴπερ ἄξια ἐκείνων πράττειν οἴεσθε χρῆναι.

211. Ἐπεὶ γὰρ ἐμπεσὼν εἰς τὰ πεπραγμένα τοῖς προγόνους ὑμῶν ἔστιν ἅ τῶν ψηφισμάτων παρέβην καὶ τῶν πραχθέντων. Ἐπανελθεῖν οὖν, ὅπόθεν εἰς ταῦτ' ἐξέβην, βούλομαι.

Ὡς γὰρ ἀφικόμεθ' εἰς τὰς Θήβας, κατελαμβάνομεν Φιλίππου καὶ Θετταλῶν καὶ τῶν ἄλλων συμμάχων παρόντας πρόσβεις, καὶ τοὺς μὲν ἡμετέρους φίλους ἐν φόβῳ, τοὺς δ' ἐκείνου θρασεῖς. Ὅτι δ' οὐ νῦν ταῦτα λέγω τοῦ συμφέροντος ἕνεκα ἑμαυτῷ, λέγε μοι τὴν ἐπιστολὴν ἣν τότε ἐπέμψαμεν εὐθύς οἱ πρόσβεις. 212. Καίτοι τοσαύτη γ' ὑπερβολῇ συκοφαντίας οὗτος κέχρηται ὥστ' εἰ μὲν τι τῶν δεόντων ἐπράχθη, τὸν καιρὸν, οὐκ ἐμέ φησιν αἴτιον γεγενῆσθαι, τῶν δ' ὡς ἐτέρως συμβάντων ἀπάντων ἐμὲ καὶ τὴν ἐμὴν τύχην αἰτίαν εἶναι. Καὶ ὡς ἔοικεν, ὁ σύμβουλος καὶ ῥήτωρ ἐγὼ τῶν μὲν ἐκ λόγου καὶ τοῦ βουλευσασθαι πραχθέντων οὐδενὸς αὐτῷ συναίτιος εἶναι δοκῶ, τῶν δ' ἐν τοῖς ὅπλοις καὶ κατὰ τὴν στρατηγίαν ἀτυχηθέντων μόνος αἴτιος εἶναι. Πῶς ἂν ὀμώτερος συκοφάντης γένοιτ' ἢ καταρατότερος; Λέγε τὴν ἐπιστολὴν.

299

ΕΠΙΣΤΟΛΗ

213. Ἐπειδὴ τοίνυν ἐποιήσαντο τὴν ἐκκλησίαν, προσῆγον ἐκείνους προτέρους διὰ τὸ τὴν τῶν συμμάχων τάξιν

1. Οἱ δικασταὶ εἰσερχόμενοι εἰς τὸν περίβολον τοῦ δικαστηρίου ἐλάμβανον μίαν ράβδον ἢ ὅποια εἶχε τὸ χρῶμα καὶ τὸ γράμμα τοῦ δικαστηρίου (τὰ δικαστήρια δὲ ἔφερον ὡς διακριτικὸν ἓνα ἐκ τῶν πρώτων γραμμάτων τοῦ ἀλφαβήτου). Ἐπίσης (οἱ δικασταὶ) ἔφερον καὶ χάλκινον σύμβολον φέρον τὸ ὄνομα τοῦ δικαστοῦ καὶ τὸν ἀριθμὸν τοῦ τμήματός του. Σημειώνομεν ἀκόμη ὅτι οἱ δικασταὶ ἦσαν αἰρετοὶ καὶ ὄχι μόνιμοι καὶ ἰσόβιοι.

2. Σύμμαχοι τῶν Θεσσαλῶν καὶ τοῦ Φιλίππου κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀναφέρονται οἱ Αἰτωλοὶ, οἱ Δόλοπερ καὶ οἱ Φθιώται (βλ. Διογύσιον. Ἀλικαρν. Ἐπιστ. πρ. Ἀμμ. 11 καὶ Πλουτάρχου, Δημοσθένους 18).

ποντες εἰς τὴν τιμὴν τῶν προγόνων μας. Ὅταν δὲ μπαίνετε εἰς τὸ δικαστήριον διὰ τὰ λάβετε ἀποφάσεις ἐπὶ ζητημάτων δημοσίου δικαίου, μαζί με τὴν βακτηρίαν καὶ τὸ σύμβολον ἡ καθένας ἀπὸ σᾶς πρέπει νὰ νομίζῃ ὅτι φέρνει μαζί του καὶ τὴν δόξαν τῆς πόλεως, εἰς βεβαίως ἔχετε τὴν συναίσθησιν ὅτι κάμνετε ἔργα ἀντάξια τῶν προγόνων μας.

211. Ἐπειδὴ ὁμοῦς ἤνοιξα παρένθεσιν διηγούμενος τὰ ὅσα ἔχουν κάμει οἱ πρόγονοί μας παρέλειψα (νὰ ἀναφέρω) μερικὰ ψηφίσματα καὶ μερικὰς πολιτικὰς ἐνεργείας μου, δι' αὐτὸ λοιπὸν ἐπιθυμῶ νὰ ἐπανέλθω εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο τοῦ λόγου μου ποῦ ἔκαμα τὴν παρέκβασιν. Καθὼς ἐφθάσαμεν λοιπὸν εἰς τὰς Θήβας ἐγὼ καὶ οἱ ἄλλοι μετ' ἐμοῦ πρέσβεις, εὐρήκαμεν ἐκεῖ τοὺς πρέσβεις τοῦ Φιλίππου καὶ τῶν Θεσσαλῶν καὶ τῶν ἄλλων συμμάχων των². Ἐπίσης εὐρήκαμεν μὲν τοὺς ἰδικούς μας φίλους τρομοκρατημένους, τοὺς δὲ φίλους τοῦ Φιλίππου νὰ ἔχουν μεγάλον θάρρος. Τὸ ὅτι δὲ δὲν τὰ λέγω αὐτὰ τώρα ἐπειδὴ μὲ συμφέρουν, πρὸς χάριν μου, γραμματεῦ, διάβασε τὴν ἐπιστολὴν ποῦ ἐστείλαμεν ἀμέσως (ἀπὸ τὰς Θήβας ἐδῶ) ἡμεῖς οἱ πρέσβεις. 212. Καὶ ὁμοῦς ὁ κύριος αὐτὸς τόσον πολὺ τὸ παρακάνει εἰς τὰς ἐναντίον μου συκοφαντίας του, ὥστε εἰάν μὲν ἔγινε κάτι ἀπὸ τὰ ὅσα ἐπεδάλλετο νὰ γίνουν, ἰσχυρίζεται ὅτι τοῦτο δὲν ἔγινε λόγῳ τῶν ἰδικῶν μου ὑποδείξεων καὶ συμβουλῶν, ἀλλὰ τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὰς περιστάσεις, διὰ δὲ ὅλα τὰ ἄλλα ποῦ μᾶς ἤρθαν ἀνάποδα, αὐτὰ τὰ ἀποδίδει εἰς ἐμένα καὶ εἰς τὴν κακὴν μου τύχην. Καὶ ἔτσι κατὰ τὴν γνώμην του, ἐγὼ ὁ σύμβουλος καὶ ρήτωρ τῆς πόλεως κατὰ τὴν ἀντίληψίν του δὲν εἶμαι μαζί με τοὺς ἄλλους συμβούλους καὶ ρήτορας, αἴτιος κανενὸς ἀπὸ ὅσα (καλὰ) ἔγιναν κατόπιν τῶν λόγων μου καὶ τῶν συμβουλῶν μου, τοῦναντίον δὲ διὰ τὰ ἀτυχήματα ποῦ συνέβησαν εἰς τὴν μάχην (τῆς Χαιρωνείας) καὶ ἐξ αἰτίας τῆς (κακῆς) διοικήσεως τοῦ στρατοῦ θεωρεῖ ἐμένα ὡς τὸν μόνον αἴτιον. Ἐμπορεῖ λοιπὸν νὰ γίνῃ χειρότερος καὶ πιὸ κατηγορούμενος συκοφάντης ἀπ' αὐτόν; Διάβαζε (παρακαλῶ), γραμματεῦ, τὴν ἐπιστολὴν.

ΑΝΑΓΝΩΣΙΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗΣ

213. Ἀφοῦ λοιπὸν (οἱ Θηβαῖοι) συνεκάλεσαν τὸν λαόν εἰς συνέλευσιν, παρουσίασαν εἰς τὴν συνέλευσιν πρῶτα τοὺς ἀπεσταλμένους τοῦ Φιλίππου, καὶ τοῦτο διότι ἐθεωροῦντο